

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ

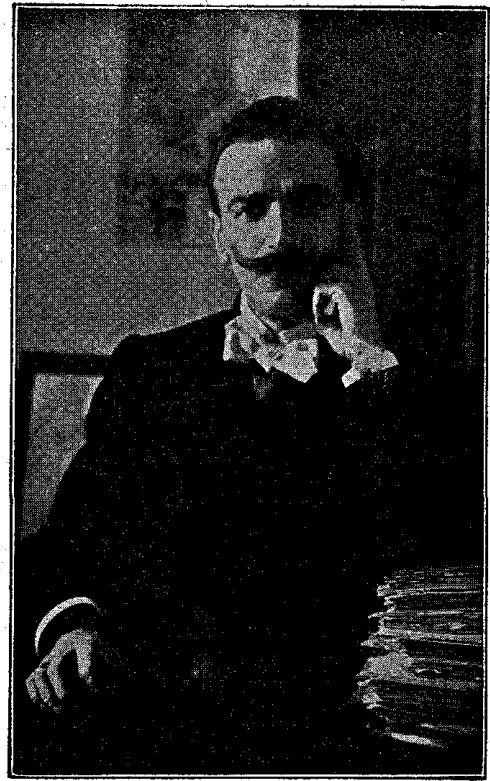
ΝΕΑ ΣΚΗΝΗ: *Ὁ Τρίτος, δράμα εἰς μέρη δύο,
ὑπὸ Γρηγορίου Ξενοπούλου.*

Ὁ Ἄλκης Ρόδης, ἀρχιτέκτων, τριάντα πέντε ἐτῶν, εἶνε ἕξ ἐκείνων τῶν ἐκλεκτῶν, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ φιλόσοφος, οἵτινες ἀφοσιούμενοι ὀλοψύχως εἰς μίαν ἰδέαν, τὴν εὐρίσκουν τόσον ὠραίαν, ὥστε τὴν προτιμοῦν ἀπὸ ὅλα, καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των, τὴν λατρεύουν ὡς θεάν, καὶ προσφέρουν εἰς αὐτὴν τὰ πάντα θυσίαν. Ἡ μορφή τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης συγχρόνως, ἡ κατακτήσασα τὸν Ἄλκην, εἶνε ἡ Ἀρχιτεκτονική· ἀλλ' ἡ λατρεία του ταράσσεται ἀπὸ ἀμφιβολίαν καὶ ἀπὸ δισταγμούς, σπαράσσεται ἐκ δυσπιστίας, ὅπως πολλῶν ἀσκητῶν τῶν πρώτων αἰώνων.

Ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὁ χαλκεύσας τὰ δεσμά του αὐθορμήτως, ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ ψυχῆς του, καὶ ὄχι ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἄρτου, διότι εἶνε εὐπόρος, ἔχει σύζυγον τὴν ὠραίαν Κάκιαν, κατὰ δέκα ἔτη νεωτέραν του. Αὐτὴ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνθησιν τῆς εὐμορφιάς της, ἐν ᾧ αὐτὸς κατεκάμφθη προσῶρος ἀπὸ τὴν ἐργασίαν.

Ἡ Κάκια ὑπανδρεύθη τὸν Ἄλκην ὄχι « μὲ ὄλην της τὴν καρδιά » τὴν εἶχαν ἀνησυχῆσει πολὺ μερικαὶ πληροφορίαι περὶ κληρονομικῶν ψυχοπαθειῶν τῆς οἰκογενείας του, ἀλλ' ἔπειτα ἤρχισε νὰ τὸν λατρεύη, καὶ ἦτο εὐτυχῆς μὲ τὸν γάμον της. Ἐπέρασαν τέσσαρα χρόνια. Εἰς τὸ πέμπτον τὰ σχέδια παρενεβλήθησαν μεταξὺ τῶν φιλημάτων των, καὶ ὅσῳ περισσότερο ἐπλησίαζον πρὸς τὸ εἶδalon τῶν γραμμῶν τὰ γόνατα τοῦ Ἄλκη, τόσον ἀπεμακρύνοντο οἱ βραχίονές του ἀπὸ τὴν ἀγκάλην τῆς γυναικός του. Ἀλλὰ καὶ ἡ Κάκια ἐνεβάθυνε περισσότερο εἰς τὴν ὑπαρξίν της, ἀνεμέτρησε μὲ πόνον τὴν μεταξὺ των ἀπόστασιν, καὶ, ληληθότως, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, κάτι συνέβη εἰς τὴν ψυχὴν της.

Αἰρομένης τῆς αὐλαίας τὴν βλέπομεν βυθισμένην εἰς βαθύτατον ῥεμβασμὸν τρομωδῶς ἀφυπνίζεται ἀπὸ τὴν τραχεῖαν εἰσβολὴν τῆς ἀξέστου ὑπηρετρίας, ἀναγγελλούσης τὴν ἔλευσιν μιᾶς κυρίας. Εἶνε ἡ κυρία Ἀντιγόνη Φωκά, μία διαβολογυναῖκα μὲ περιέργειαν ἀμείλικτον, καὶ βλέμμα φοβερόν· ἡ ἄρνησις τῆς Κάκίας νὰ ἐξέλθῃ εἰς περίπατον, ἡ μελαγχολία της τὴν σκανδαλίζουν· κατασκοπεύει τὰς ἀποχρώσεις τῆς μορφῆς της, πᾶσαν κίνησίν της. Τέλος μαντεύει ὅτι ὑπάρχει μυστικόν, καὶ τρομερὸν μάλιστα· ἐν ὄνομα προφέρεται ἕξαφνα, τοῦ ἀνε-

Γρηγόριος Ξενοπούλος. Ὁ συγγραφεὺς « τοῦ Τρίτου ».

ψιοῦ της Κρίτωνος, καὶ τὸ γιαβέριον βλέμμα της, τὸ ἀνηλεές, συναρπάζει τὴν δυσδιάκριτον ταραχὴν τῆς Κάκίας· καὶ τώρα γνωρίζει ὅτι « τὸ πρόσωπο τὸ ὠχρό, τὰ μάτια τὰ κομμένα, ἡ ἀνησυχία, ἡ ἀγωνία » εἶνε διὰ τὸν Κρίτωνα.

Πράγματι· ἡ Κάκια ἀγαπᾷ τὸν Κρίτωνα καὶ ἀνταγαπᾶται· ἡ ἀγάπη ὑπέβασκε πρὸ πολλοῦ εἰς τὰς δύο καρδίας. Τὴν προτεραίαν δ' ἀκριβῶς ὁ Κρίτων ἐξεστόμισε « τὸ μυστικὸ τῆς ψυχῆς του » καὶ αὐτὴ ἐξεστόμισε τὸ ἰδικόν της. Ἡ Κάκια ὁμως, ἣτις ἔχει ἀμυδρὰν μόνον ἰδέαν τῆς ἀδυναμίας της, καὶ θέλει νὰ συγκρατηθῇ εἰς τὸ καθήκον μὲ βραχίονας φεῦ! πολὺ ἀδυνάτους, διῆλθεν ἀγωνιώδη νύκτα καὶ ἀπεφάσισε νὰ παλαίσῃ· διὰ τοῦτο ὅταν μετ' ὀλίγον ἔρχεται ὁ Κρίτων πλήρης πυρός καὶ πεποιθήσεως, αὐτὴ δεικνύεται ἐπιφυλακτικὴ. Ἐκεῖνος ἐκπληκτος μινυρίζει παράπονα, ἐκρήγνυται εἰς μομφάς. « — Δυστυχία μου! τὸ ὄνειρόν μου! ποῦ εἶνε τὸ ὄνειρόν μου! ἄχ! ἐξύπνησα! » — « Τὸ ὄνειρόν σου ἐτελείωσε! » ἀπαντᾷ συνάγουσα ὅλας τὰς δυνάμεις της ἡ Κάκια ».

Ὅπως οἱ θεοφοβούμενοι ἐπικαλοῦνται τοὺς ἁγίους τὴν στιγμήν τοῦ κινδύνου, ἡ δυστυχῆς Ἀδύνατος ἐπικαλεῖται τὴν ἀνάμνησιν τοῦ συζύγου της.

Ἄλλ' ὅταν μετ' ὀλίγον φεύγη ὁ Κρίτων μὲ ἐν σπαρακτικῶν ἐν τῇ παγερότητί του *χαίρετε*, τὸν παρακολουθεῖ μὲ βλέμμα περιαλγὸς καὶ τὸν φωνάζει λυπητερά: «Κρίτων!» Ἡ ὑπερέντασις τῆς προσπαθείας ἐπέφερε τὴν ἐξάντλησιν. Εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν τὴν ἐγκατέλιπον αἱ δυνάμεις τῆς, καὶ κρημνίζεται εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ λατρευμένου· καὶ ἐν ᾧ τὰ χεῖλη ὀρμεμφύτως ζητοῦν τ' ἀγαπημένα χεῖλη καὶ προσκολλῶνται μὲ πάθος, ἢ Ἄδύνατος, τάλαινα μέσα εἰς τὴν εὐτυχίαν τῆς, ὀλολύζει μὲ δάκρυα: — «Πόσον εἶμαι δυστυχής!»

Ἐξαφνα ἀκούεται ὁ κῶδων τῆς εἰσόδου, καὶ ἀποσπῶνται τῶν ἀγκαλιῶν τῶν ἔντρομοι: — «Ὁ Ἄλκης! νὰ φύγῃς χωρὶς νὰ σὲ ἴδῃ!» καὶ τὸν ὠθεῖ ἐλαφρῶς πρὸς τὴν μικρὰν θύραν.

Ὁ Ἄλκης εἰσέρχεται φέρων τὴν κόπωσιν τοῦ ἀνησύχου καὶ ἀκάρου μόχθου του μὲ τὴν ἔξιν του, τὴν ὡς ὀρμέμφυτον ἀκατανίκητον, διευθύνεται εἰς τὴν τράπεζαν τῆς ἐργασίας του· ἐν ᾧ δὲ ταξιθετεῖ τὰ χαρτιά του, αἱ χεῖρές του συναντοῦν τὰ χειρόκτια τοῦ Κρίτωνος, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ σπουδῇ τῆς φυγῆς εἶχεν ἐκεῖνος λησμονήσει. Ὁ Ἄλκης ἀπὸ τὴν «ἀφηρημάδα» τοῦ Κρίτωνος συμπεραίνει ὅτι εἶνε «ἐρωτευμένος πάλιν ὁ κατεργάρας» καὶ παρακινεῖ τὴν γυναῖκά του νὰ τὸν ψαρεύσῃ διὰ νὰ γελάσουν. Ὅλίγα λεπτὰ διαρκεῖ ἡ μεταξὺ τῶν συζύγων συνομιλία, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἐννοοῦμεν τὴν δυσαρμονίαν τῶν δύο χαρακτήρων.

Ἐν ᾧ ὁ Ἄλκης παραδίδεται εἰς τὴν μανίαν τῶν γραμμῶν του, ἔρχεται ἡ Ἀντιγόνη καὶ ὁ ἀδελφός τῆς Παυλῆς διὰ τὸ *προβέγγερο*.

Ἡ κάπως βραδεῖα διὰ μέσου τῶν παρικβήσεων ἀλλ' ἡθογραφικὴ καὶ ζωηρὰ αὐτὴ σκηνὴ μᾶς δίδει εὐκαιρίαν νὰ εἰσδύσωμεν βαθύτερον εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ Ἄλκη. Ἐν πρώτοις μανθάνομεν τὰς περὶ γάμου θεωρίας του: «— Ἐέρεις κάποια ἐργαλεῖα ποῦ εἶνε σὲ δύο, καὶ τὸ ἓνα κομμάτι ἐφαρμόζεται εἰς τὸ ἄλλο, καὶ κάμνουν ἓνα; Ἡ παραμικρὴ ἀσυμφωνία, τὸ ἐλάχιστον ἀν ὑπάρχη, ἢ ἐφαρμογὴ εἶνε ἀκατόρθωτος καὶ ἢ χρῆσις ἀδύνατος. Εἶνε σὰν νὰ μὴν ἔχῃς τίποτα· τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴν γυναῖκα: Ἄν δὲν εἶνε πλασμένη γιὰ σένα, ἀν δὲν συμφωνῇ εἰς ὅλα, ἀπὸ τὰ μεγαλείτερα ὡς τὸ μικρότερα, μὴ νομίζετε ὅτι θὰ κάμετε ποτὲ ἀληθινὸ ἀνδρόγυνο. . . ὁ παπᾶς καὶ τὸ στέφανο ἐνώνουν φαινομενικῶς, καὶ ὅσον ὁ καιρὸς περνᾷ τόσο τὸ χάσμα γίνεται μεγαλείτερο.» (Κακόμοιρε θεωρητικέ, ποῦ νὰ ἤξευρες πόσον ἀπέχει, καὶ ἐδῶ, ἢ θεωρία ἀπὸ τὴν πράξιν!)

Ἀπὸ τὴν σκηνὴν αὐτὴν μανθάνομεν ἀκόμη ὅτι φοβερὸν προαίσθημα ὅτι «κάτι μεγάλο κακὸ θὰ τοῦ συμβῇ» πιέζει τὴν ψυχὴν τοῦ Ἄλκη, καὶ ὅτι ἡ φοβερὰ Ἀντιγόνη ἀνεκάλυψε τὸ μυστικὸν τῆς Κάκίας, (πράγμα τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει αὐτὴν καὶ μόνην πλέον, διότι οἱ θεαταὶ τὸ γνωρίζουν λεπτομερέστερον).

Οἱ ἄλλοι μεταβαίνουν εἰς τὴν τραπεζαρίαν, καὶ ὁ Ἄλκης βραδύνει, βυθισμένος εἰς τὰ χαρτιά του. Ἐξαφνα ἐμφανίζεται ἡ Ἄννα, τὸ ἄγριον καὶ κακὸν αὐτὸ ὄν, τὸ ὁποῖον μισεῖ τὴν Κάκίαν μὲ ὅλην τὴν ἐνστικτὸν ἀντιπάθειαν τῆς χυδαίας ὑποστάσεώς του πρὸς τὴν ἀβρότητα ἐκείνης· εἶχε παραμονεύσει τοὺς ἐναγκαλισμοὺς τῶν δύο ἐρωτευμένων καὶ εἶχε κρυφακούσῃ τὰ φιλήματά των· ἀπὸ τὸν παροξυσμὸν τῆς σατανικῆς χαρᾶς τῆς δὲν ἠδύνατο νὰ κρατηθῇ, ἐγέλα, ἐχοροπήδα, μὲ τὴν ἀγρίαν εὐτυχίαν μοχθηροῦ ὄντος κρατοῦντος εἰς χεῖράς του ὄργανον ὀλέθρου. Καὶ τώρα, ἐνθυμουμένη τὴν αὐστηρὰν ἐπιτίμησιν τῆς κυρίας τῆς νὰ μὴ κάμῃ καμμίαν ζημίαν; — «Θὰ κάμω, μιὰ μεγάλη, πολὺ μεγάλη ζημίαν! — Τί λές, κορίτσι μου, ἐτρελλάθηκες, ἀναφωνεῖ ὁ Ἄλκης, κυττάζων αὐτὴν μετ' ἐκπλήξεως. — Εἶδατε, ποῦ ὁ κύριος Κρίτων ἀφησε ἐδῶ τὰ γάντια του. . . χὰ, χὰ, χὰ.» Διακόπτεται, ἐκρηγνυται ἔξαφνα εἰς τρελλὸν γέλωτα καὶ φεύγει, ἐν ᾧ ὁ Ἄλκης, ἔξαλλος, κραυγάζων ἀγωνιωδῶς «Ἄννα, Ἄννα!» φέρων τὸ βέλος βαθειὰ εἰς τὴν καρδίαν, ὀρμαῖ κατόπιν νὰ μάθῃ τὸ φοβερὸν μυστικόν. Καὶ πίπτει ἢ αὐλαία.

Ὅταν ὑψώνεται εἰς τὸ Δεύτερον Μέρος, εὐρισκόμεθα καὶ πάλιν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Ἄλκη. Ἐπέρασεν τρεῖς ἡμέραι. Ὁ Ἄλκης γνωρίζει πλέον τὴν συμφορὰν του· τὴν Τώρα εἰσέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Παυλῆν. Προχωρεῖ μελαγχολικὸς πρὸς τὸ γραφεῖόν του καὶ δεικνύει εἰς αὐτὸν τὰ τεμάχια τῶν σχισμένων σχεδίων. — «Βλέπεις, ἐρείπια, λέγει σχεδὸν κλαίων. — Διὰ μίαν λεπτομέρειαν ἐπῆγες νὰ καταστρέψῃς ἔργον τόσο κόπου; τὸν μέμφεται ὁ Παυλῆς. — Μία λεπτομέρεια, ἀπαντᾷ ὁ Ἄλκης, εἶνε ἀρκετὴ νὰ κρημισθῇ ὅλον τὸ οἰκοδόμημα. Ζητεῖς νὰ δημιουργήσῃς κάτι τι. Ἀγωνίζεσαι, κοπιάζεις, ἀφιερώνεις ὅλην σου τὴν ζωὴν εἰς αὐτό. Ἐξαφνα τὸ μεγαλοπρεπὲς ἔργον κλονίζεται, εἶνε ἔτοιμον νὰ πέσῃ. . . Ἐξετάζεις καὶ βλέπεις ὅτι ἔκαμες ἓνα μικρὸ λάθος, παρέλειψες ἢ δὲν κατώρθωσες νὰ οἰκονομήσῃς μίαν λεπτομέρειαν». Καὶ μετ' ὀλίγον ἀπαντῶν εἰς τὸν Παυλῆν. — «Δὲν ὠμιλοῦσα οὔτε γιὰ σχέδια οὔτε

για σπίτια. Αὐτὰ τὰ γιγάντια οἰκοδομήματα τῆς εὐτυχίας, διὰ τὰ ὁποῖα ὅλοι μας ἀγωνιζόμεθα, καὶ τὰ ὁποῖα τόσο συχνὰ πίπτουν εἰς ἀπέραντα ἑρείπια, αὐτὰ εἶνε τὰ πλέον τρομερὰ καὶ ἐπικίνδυνα». (Ὁμολογῶ ὅτι αἱ τελευταῖαι ὥραιαι φράσεις μὲ ξενίζουν εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἄλκη. Διὰ ποῖον οἰκοδόμημα εὐτυχίας ὁμιλεῖ; καὶ πῶς ἠγωνίσθη νὰ τὸ ἀνεγείρῃ; ἂν κρημνίζεται δὲν πταίει ἀκριβῶς ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ του;)

Ὁ Ἄλκης, κατέχεται προφανῶς ὑπὸ νευρικῆς ταραχῆς καὶ μόλις συνέχει ἑαυτόν. Ὡς νὰ ἐξήτει δὲ λύσιν εἰς τὸ ἀγωνιώδες πρόβλημα, τὸ ὁποῖον τὸν κατασπαράσσει, ἀρχίζει συζητήσιν περὶ τῆς *κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς*, κ' ἐρωτᾷ τὸν Παυλῆν τί θὰ ἔκαμνεν ἂν τὸν ἐπρόδιδεν ἡ σύζυγός του. Ἀναφέρει περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ σύζυγος χωρίζει, διώκει, ἢ συγχωρεῖ τὴν ἔνοχον· ἀλλ' ὑπάρχει καὶ μία δύσκολος περίπτωση: Ὅταν λάβῃ κανεὶς γυναῖκα χωρὶς νὰ τὴν καλογνωρίζῃ. Βαθμηδὸν ἀρχίζουν νὰ φαίνωνται αἱ ἀσυμφωνίαι· ὁσημέραι ἀποκαλύπτει ὅτι δι' αὐτὴν εἶνε ξένος. Ἄλλης φύσεως ἄνθρωπος αὐτός, ἄλλη ἐκείνη. Ἐνωσις τελεία μεταξύ των ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ.

« — Καὶ ἐν ᾧ ἀρχίζεις νὰ μαντεύῃς ὅτι ἔκαμες λάθος νὰ νυμφευθῆς, δηλαδὴ νὰ *θυσιάσῃς τὴν γυναῖκα αὐτὴν*, καὶ ἐν ᾧ ἔχεις πάρει τὴν ἀπόφασιν νὰ ζήσης ψεύτικα καὶ δυστυχημένα ἀλλὰ νὰ ζήσης — ἔξαφνα παρουσιάζεται ἕνας νέος, ἕνας φίλος οἰκογενειακός, ὁ ὁποῖος χωρεῖ ἀκριβῶς μέσα εἰς τὸ χάσμα τῆς ἐνώσεώς σας. . . Ἐχουν τὴν ἴδια κρᾶσι, τὴν ἴδια ἀνάπτυξιν, ἀγαποῦν τὰ ἴδια πράγματα καὶ τὸν ἀγαπᾷ, ὅπως καὶ ἐκεῖνος, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ... τοὺς βλέπεις ν' ἀποζητοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μέσα σ' ἑκατόν, καὶ κατορθώνουν νὰ μένουν πάντα οἱ δύο τους χωριστά, ἀληθινὰ ταιριαστοὶ καὶ ἀληθινὰ ἀγαπημένοι. . . Πταῖουν αὐτοὶ διότι ταιριάζουν; Ὁ Τρίτος δὲν εἶνε ὁ φίλος, ὁ ὁποῖος ἤλθε νὰ παρεντεθῆ μεταξύ ἐμοῦ καὶ τῆς γυναικός μου. . . Ὁ Τρίτος εἶμαι ἐγώ, ἐγὼ ποῦ, ὠχρωμένος πίσω ἀπὸ ἕναν ἀνθρώπινον νόμον ἔρχομαι νὰ καταστρέψω αὐτὴ τὴ θεία συμφωνία. . . Εἶμαι τὸ πρόσκομμα, εἶμαι ὁ περιττός».

Τὸ ἄλλος του εἶνε τόσο βαθύ, τόσο σφοδρόν, αἱ διακεκομμένα φράσεις του ἐγκλείουν τόσην ἀπελπισίαν, ὥστε ὁ Παυλῆς μένει ἐντρομος ὅταν πίπτῃ εἰς τὴν ἀγκάλην του φωνάζων— «ὦ, τί σκοτάδι φοβερό!». . . Εἰς τὴν ἐπομένην σκηνὴν μένουν μόνοι οἱ δύο σύζυγοι ὁ δυστυχῆς Ἄλκης εἶνε περιπονητικώτατος κάμνει φιλοφρονήσεις εἰς τὴν Κάκιαν· δηλοῖ ὅτι δὲν θὰ

κάμῃ πλέον τὸν μηχανικόν, καὶ ἀναθεματίζει τὰ σχισθέντα σχέδια τὰ ὁποῖα «ἕνα ὀλόκληρον χρόνον τὸν εἶχαν χωρισμένον ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ».

Ὁ διάλογος ἐξακολουθεῖ ὀλονὲν τρυφερότερος. Τὴν φιλεῖ, τὴν φιλεῖ καὶ πάλιν, τὴν φιλεῖ καὶ τρίτην φορὰν. Ἄλλ' ἔχει τὴν κόλασιν εἰς τὴν καρδίαν του. Μόλις ἀποσύρεται ἡ Κάκια εἰς τὸ δωμάτιόν της, τὸν πιάνουν λυγμοί, καλύπτει μὲ τὰς χεῖράς του τὸ πρόσωπον ἐν ἀπογνώσει· ἔπειτα ἐγείρεται, σπογγίζει τὰ δάκρυά του, φορεῖ τὸν πῖλόν του. Εἶχεν εἶπει εἰς τὴν Κάκιαν ὅτι θὰ ἐξέλθῃ δι' ὑπόθεσιν. . .

Λίδει εἰς τὴν ὑπηρετρίαν τὸ κλειδί τῆς πρὸς τὰριστερὰ θύρας νὰ ξεκλειδώσῃ καὶ ἀνοίξῃ ἀπὸ μέσα τὴν θύραν τοῦ κήπου· θέλει νὰ ἐπιστρέψῃ κρυφίως, νὰ κρίνῃ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ τὰ ὠτά του τὴν τύχην του καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ τὴν τρομεράν. (Τὸ κλειδωμα τοῦτο ἴσως ἠδύνατο νὰ κάμῃ καὶ μόνος του χωρὶς νὰ σύρῃ τὸν πόνον του μέχρι τῆς ὑπηρετρίας). Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐξοδὸν του ἐκ τῆς δεξιᾶς θύρας, εἰσέρχεται δι' αὐτῆς ὁ Κρίτων. Ἡ Κάκια εἶνε ὄλη φόβος· ὁ Ἄλκης τῆς κάμνει, λέγει, κάτι ὑπαινιγμούς ἀπὸ προχθές. . . ἔπειτα αὐτὴ ἡ παραπονετικὴ ἀγάπη τοῦ τῆς δείχνει. . . Ὁ Κρίτων τὴν ἐναγκαλίζεται· ἐκείνη ἀνθίσταται ἀσθενῶς καὶ ψιθυρίζει ὡς τελευταῖον στεναγμὸν ἐκπνεούσης προσπαθείας: — Εἶνε ἐγκλημα. Τὸ δυστύχημα εἶνε ὅτι εἴμεθα τίμιοι ἄνθρωποι, λέγει ὁ Κρίτων. — Καὶ θὰ μείνωμε γιὰ πάντα, Κρίτων! προσθέτει ἡ Κάκια, καὶ συνάγουσα τὰ τελευταῖα συντριμμάτα τῆς θελήσεώς της τὸν ἐξορκίζει νὰ φύγῃ.

Ἄλλ' ἡ Κάκια, ὅπως καὶ εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν τῆς σωτηρίας της, κάμνει τὸ ὀλέθριον βῆμα πρὸς τὴν συμφορὰν της— Ἄ! εἶνε πλέον ἀργά! ψιθυρίζει, καλύπτουσα διὰ τῆς χειρὸς τὸ πρόσωπόν της. Ὁ Κρίτων θέλει νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ. — Γιὰ ὄνομα Θεοῦ! ἄφησέ με! φωνάζει αὐτὴ, καὶ φεύγουσα εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιόν της, καὶ ἵσταται πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἐξώστου. Ὁ Κρίτων τὴν ἀκολουθεῖ καὶ ἵσταται ὀπισθὲν της. — Μὰ ἕως ποῦ θὰ μὲ παρακολοθηῇ μὲ αὐτὴ τὴν παραπονετικὴ φωνή; ψιθυρίζει μὲ περιπαθεῖς παράπονον ἢ συντριμμένην θέλησιν. Ὁ Κρίτων περιβάλλει τὴν ὀσφὺν τῆς Κάκίας καὶ τὴν φιλεῖ ὀπισθεν εἰς τὴν παρεῖαν.

Ἐν ᾧ οἱ ἐρωτευμένοι μένουν ἐν ἐρωτικῇ ἐκστάσει πρὸ τοῦ ἐξώστου, ὁ ταλαίπωρος θηρευτῆς τῆς βεβαιότητος, ὁ ψυχοσπαραγμένος ὠτακου-

στης τῆς συμφορᾶς του, ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κρύπτῃν τοῦ μαρτυρίου του. Προχωρεῖ εἰς τὸ σκότος πρὸς τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος καὶ τοὺς βλέπει ἐναγκαλισμένους ὑπὸ τὸ ῥοδόχρουν φῶς τῆς κανδύλας· ἐπιστρέφει ἠρέμα καὶ λαμβάνει ἐκ τοῦ συρταρίου τοῦ γραφείου τὸ πιστόλι του. Οἱ ἐρωτηθέντες πρὸς στιγμὴν ταράσσονται νομίσαντες ὅτι ἤκουσαν θόρυβον· ἀλλὰ στρέφονται πάλιν πρὸς τὸν ἐξώστην καὶ ἐξακολουθοῦν τοὺς ἐνγκαλισμούς των. Ὁ Ἄλκης πλησιάζει εἰς τὴν θύραν καὶ ἀκούει τὰ ἐρωτικά των τερετίσματα. Τὰ φιλήματά των γίνονται θερμότερα, ὁ ἐναγκαλισμός των στενωτέρως.

Ἐξαφνα ἀκούεται ἐκπυρσοκρότησις πιστολίου καὶ ἀντηχεῖ ὁ δοῦπος πίπτοντος σώματος. Ἐντρομοὶ ἀποσπῶνται ἐκ τοῦ ἐναγκαλισμοῦ των οἱ ἐρωτηθέντες καὶ ἐξορροῦν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐν ᾗ ἡ ὑπηρετρία σπεύδουσα μὲ τὴν λάμπαν εἰς τὴν χεῖρα φωνάζει ἐν ἡλιθία ἐκπλήξει καὶ σατανικῇ χαιρεκακίᾳ. Ζημία, ζημία!

Τὸ πρόσκομα, ὁ περιττός, ὁ Τρίτος κεῖται βουτηγμένος εἰς τὸ αἷμά του!

* *

Τὸ ἔργον ἠκούσθη μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος, ἤρεσε, συνεκίνησεν, ἐχειροκροτήθη, καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐκλήθη καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας παραστάσεις του ἐπὶ σκηνῆς καὶ ἐπευφημήθη. Τώρα ἂς προσπαθήσωμεν νὰ εὐρωμεν τοὺς λόγους τῆς ἐπιτυχίας του καὶ ἂς ζητήσωμεν προσέτι νὰ καθορίσωμεν ἂν εἰμπορέσωμεν, τὴν ἀξίαν, τὴν τεχνικὴν ἀτομικότητα, τοῦ Τρίτου.

Ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ἀμέσως ὅτι ἡ *θέσις*, ἡ φιλοσοφικὴ βάσις τοῦ ἔργου δὲν εἶνε διόλου νέα. Τινὲς ἔψεξαν αὐτὴν ὡς ἔχουσαν ἱπενικὴν καταγωγὴν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι καὶ ἡ Κυρία Ἄλβιγγ, καὶ ἡ Νόρα καὶ ἡ Ρεβέκκα Βέστ καὶ ἡ Ἐδδα Γκάμπλερ ἐπαναστατοῦσι κατὰ τοῦ γάμου, ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας τῆς καρδίας· καὶ εἰς τὴν *Κωμωδίαν τοῦ Ἐρωτος* ὁ Σβανχίλδ λέγει: «Ἡ εὐτυχία ἔχει λοιπὸν ἀνάγκη νὰ στηριχθῆ ἐπὶ ἐνὸς ὄρκου διὰ νὰ μὴ θραυσθῆ;» Τὸ συμβόλαιον τοῦ γάμου θεωρεῖται ὡς πράξις ἀμοιβαίας δυσπιστίας. Ἄλλ' εἶνε γνωστὸν πλέον ὅτι καὶ ὁ Ἴψεν τὴν ιδέαν τῆς χειραφετήσεως τῆς γυναικὸς ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸν δανὸν φιλόσοφον Σόρεν Kjerkegaard, τὸν ὑπέρομαχον τῆς ἀτομικότητος, τὰ δὲ δικαιώματα τῆς καρδίας ἐξυμνήθησαν πρὸ τοῦ Ἴψεν ἀπὸ τὸν γαλλικὸν ῥομαντισμὸν καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τὴν φλογερὰν συγγραφέα τῆς *Ἰνδιάνας* καὶ τοῦ *Κονσουέλου*. Ἀλλὰ καὶ πολὺ πρὸ αὐτῶν τὸ πρῶ-

βλημα τοῦ Τρίτου ἀνεκίνησεν ὁ Γκαῖτε εἰς τὸ περίφημον μυθιστόρημά του *Wahlverwandtschaften*, εἰς τὸ ὁποῖον τὴν ἔνωσιν δύο συγγενῶν ψυχῶν θεωρεῖ ἀνάγκη τῆς φύσεως, καὶ τόσον ἀναπόδραστον καὶ μοιραῖον ὅσον τὴν χημικὴν ἔνωσιν δύο συγγενῶν οὐσιῶν. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Γκαῖτε μάλιστα γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς παρενθέσεως, τῆς παρεμβάσεως ἐνὸς Τρίτου (*die Dazwischenkunft eines Dritten*). Ἄλλὰ δύο χιλιάδας διακόσια ἔτη σχεδὸν πρὸ τοῦ Γκαῖτε τὴν λαχτάραν αὐτὴν τῆς ἐνώσεως τῶν «ταιριακτῶν» ὑπεδήλου ἐν ἀλληγορίᾳ ὁ Πλάτων «ζητεῖ δὴ αἰεὶ τὸ αὐτοῦ ἕκαστος σύμβολον». Ταῦτα τί ἀποδεικνύουν; ὅτι ἡ ιδέα εἶνε τόσον παλαιὰ ὥστε καθίσταται ἐντελῶς νέα, ὡς λέγει κάπου ὁ Οὐγγὼ (χθὲς ἀνεκάλυψα ὅτι καὶ τοῦτο πρὸ τοῦ Οὐγγὼ τὸ εἶπεν ὁ Κικέρων, *me saepe videri nova intelligo, quum pervetera dicam* κτλ.) Τὸ κύριον λοιπὸν ἔγκειται οὐχὶ εἰς τὴν ιδέαν, ἣτις πολλάκις περιίπταται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, διάφοροι δὲ συγγραφεῖς πραγματεύονται αὐτὴν πολλαχοῦ κατὰ σύμπτωσιν ταυτοχρόνως, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας, ἀλλ' ἐκ τῆς καλλιτεχνικῆς μορφῆς τὴν ὁποίαν προσδίδει, ἀναλόγως τῆς ἰδιοφυίας του, εἰς τὴν ιδέαν ταύτην ὁ συγγραφεὺς. Εἰς τὸν Ξενόπουλον πιθανὸν ἢ ἀφορμὴ νὰ ἐδόθη ἀπὸ κανένα βιβλίον ὅπως καὶ εἰς τὸν Ἄλκη του: «ἐδιάβασα αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἕνα βιβλίον ποῦ ἐπραγματεύετο τὸ ζήτημα, μοῦ ἐκίνησε φοβερὰ τὸ ἐνδιαφέρον», ἀλλ' ἡ ἀνάγκη τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου ἐξεπλήθησε τῷ 1895 ἐκ τῆς ἰδίας του ψυχῆς, ὅποτε αἱ ἴδιαί του χεῖρες ἐκάμπτοντο μέχρι θραύσεως ἀπὸ τὸ μολύβδινον βᾶρος τοῦ κοινικοῦ τύπου.

Κατὰ τὴν καθιερωμένην ἔννοιαν τῆς πρωτοτυπίας, τὸ ἔργον, ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῶν προσώπων καὶ τοῦ περιβάλλοντος ἐν ᾗ δρῶσι, δὲν εἶνε ἑλληνικόν· φαντασθῆτε ὅτι δύο φορὰς μόνον γίνεται λόγος διὰ τὰ Πατήσια καὶ τοῦτο εἶνε ἡ μόνη ἀπόδειξις ὅτι ἡ *σκηνή* ὑπόκειται εἰς τὰς Ἀθήνας· ἀρκεῖ ν' ἀλλάξετε τὰ ὀνόματα καὶ ἡ *σκηνή* μετατίθεται, μὲ τὴν αὐτὴν ἀληθοφάνειαν, εἰς Παρισίους, Βερολίνον, Λονδίνον, Ρώμην ἴσως καὶ Νέαν Υόρκην. Τοῦτο ἀναφέρομεν ἀπλῶς διὰ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Τρίτος δὲν ἔχει ἀπολύτως τίποτε ἐκ τῆς πρωτοτυπίας τῆς *Ἐσμὲς* καὶ τῆς *Θυμούλας* (τὸ πολὺ πολὺ ἕνα πυροβολισμόν) καὶ ὅτι εἶνε ἀπλούστατα ἔργον «ἀνθρώπινον», τῆς ὁποίου τὰ πρόσωπα δὲν εὐρίσκονται βεβαίως

εις τὰ ὄρεινὰ χωρία τῆς Ἀρκαδίας ἢ τῆς Ἀκαρνανίας, ἀλλὰ γειμίζουσαν κάθε βράδυ τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος, τὸ Ζάππειον καὶ τὸ Φαληρικὸν ἀλίπεδον.

Τινὲς ἴσως ἐμόρφασαν διὰ τὴν ἠθικὴν τοῦ «Τρίτου» ἴσως εὔρον ὅτι ὁ συγγραφεὺς συγκλονεῖ ἰσχυρῶς τὸν θεσμόν τοῦ γάμου. Δὲν θίγω ἐνταῦθα τὸ πολὺπλοκὸν ζήτημα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς τέχνης ἀπὸ τὴν ἠθικὴν, ἀλλ' εἰς τὴν μνήμην μου ἔρχονται οἱ βαθεῖς λόγοι τοῦ Χέγγελ «ἐκαστὸν ἔργον τέχνης ἔχει τὴν ἠθικὴν του, ἢ ἠθικὴ ὅμως αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπ' ἐκείνου, ὅστις τὴν ἐξάγει». Λοιπὸν ἄλλοι, ὡς καὶ ἐγώ, κρίνουσι ἠθικώτατον τὸν *Τρίτον*, ὡς ζητοῦντα ν' ἀποκόψῃ ὅτι σάπιον ἔχει ὁ γάμος, καὶ προσπαθοῦντα νὰ θεμελιώσῃ στερεά, ἐπὶ τῆς συγγενείας τῶν ψυχῶν, τὴν ἀρρηκτὸν ἔνωσιν δύο ὑπάρξεων.

Ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία τοῦ *Τρίτου*, κατ' ἐμὲ, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ὁ Ξενόπουλος ἐκ στοιχείων γνωστῶν ἐφιλοτέχνησεν ἰδικόν του ἔργον, ὃχι ἐξαιρετικόν, ἀλλὰ φέρον τὴν σφραγίδα τῆς ἰδικῆς του ἰδιοφυΐας, ἔργον ἀβρόν καὶ περιπαθές. Τὰ δράματα τοῦ Βορρά εἶνε γεμάτα ὀμίχλην καὶ χάνει κανεὶς τὸν δρόμον του, ὡς εἰς πάμπυκνον δάσος, εἰς τὰ διασταυρούμενα καὶ συμπλεκόμενα σύμβολά των. Ὁ *Τρίτος* ἔχει τὴν διαφάνειαν ἐλληνικοῦ ὄριζοντος ἢ ἀπλότης καὶ τὸ ἀπέριττον τῶν προσώπων καὶ τῶν σκηνῶν ἐνθυμίζουσι τὴν κλασικὴν λιτότητα ἢ διαλεκτικὴν του φέρει εἰς τὸν νοῦν, μεθ' ὅλην τὴν ἀπόστασιν, τὸν τραγικὸν τῆς «Μηδείας», τὸ ὅλον δ' ἔργον ἀποτελεῖ πολυκίνητον καὶ ἐμπαθῆ συλλογισμόν τοῦ ὁποίου τὸ ἀνηλεὲς συμπέρασμα εἶνε ὁ κατὰ τοῦ κροτάφου του πυροβολισμὸς τοῦ Ἄλκη. — Τὸν πυροβολισμόν τοῦτον εὔρον ἀδικαιολόγητον μερικοὶ δὲν ἐπρόσεξαν, φαίνεται, τί λέγει ἢ Ἀντιγόνη περὶ τοῦ Ἄλκη: «εἶχε μία ἀδελφὴ ἔς τὸ φρενοκομεῖο, ἢ μητέρα του δὲν ἦτο ποτὲ ἔς τὰ καλά της, καὶ ἕνας θεὸς του, ἀδελφός της, εἶχεν αὐτοκτονήσει ἀπὸ ὑποχονδρίαν». Τοιοῦτος ἄνθρωπος μὲ τοιαῦτα κληρονομικὰ στίγματα οὕτω θὰ ἔλυε τὸ πρόβλημα: ἢ θέσις χάνει βεβαίως τὴν γενικότητά της; ἀλλ' ὅσον ὀλιγοστεύει τὸ πλάτος της τόσον αὐξάνει τὸ βάθος της, ὅσον στενεύει τὸ πρόβλημα, τόσῳ ἀληθέστερον γίνεται.— Ἐπειτα ὁ ἔρωσ αὐτὸς ὁ εἰσβάλλον βιαίως, ὁ ἐκμηδενίζων τὰς θελήσεις, ὁ συντρίβων ἕνα ἀθῶον, δὲν ἔχει τὸ ἀκαταγώνιστον καὶ τὸ τυφλὸν τῆς ἀρχαίας Μοίρας; Δι' αὐτὸ ὁ «Τρίτος» μοῦ φαίνεται ἐλληνικὸς κατὰ τὴν καθαρὰν τεχνικὴν σημασίαν.

Τὸ δὲ θέλητρον, τὸ ὁποῖον ὑφίστανται ἄνδρες καὶ γυναῖκες, κρύπτεται εἰς τὴν ἐκποικίτησιν τῆς ἀγάπης, εἰς τὸν θερμὸν ὕμνον τοῦ ἔρωτος, ὅστις ἀναπέμπεται διὰ μέσου τῶν φιλημάτων, τῶν ἐναγκαλισμῶν, τῶν δακρύων, τῶν στεναγμῶν, τοῦ αἵματος. Εἰς τὸ βάθος πάσης ψυχῆς, ὡς πηγὴ κρυμμένη, κελαρύζει τὸ νᾶμα τῆς ἀγάπης καὶ αἱ παθητικαὶ φράσεις ἐθώπευον καὶ τοὺς ὄνειρώδεις μυστικούς πόθους τῆς ἡβης καὶ τὸ ἡμιτελὲς καὶ ἀνεκπλήρωτον ἴσως ὄνειρον τῶν λευκῶν τριχῶν.

Ἄφ' οὗ εἶπω ὅτι ὁ διάλογος εἶνε τεχνικώτατος, ὅτι ἔχει τὴν γοργὴν ζωὴν καὶ τὴν θερμότητα τῆς φυσικότητος, ὅτι τὸ ἔργον στολίζουσι πολλὰ ὠραῖα τεχνικὰ καὶ ψυχολογικὰ λεπτομέρειαι, καὶ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔχει τὴν αἴσθησιν τοῦ θεάτρου, ἃς συγκεφαλαιώσω συντόμως καὶ μερικὰς ἐπιφυλάξεις μου.

Οἱ χαρακτῆρες μολὶς διαγράφονται, τὸ περίγραμμα τῆς προσωπικότητός των εἶνε ἀόριστον, ἐλλείπουσι δὲ τὰ βαθέα ἐκεῖνα γνωρίσματα τὰ ὁποῖα καθορίζουσι τὰς ἀτομικότητας. Ὁ Κρίτων καὶ ἡ Κάκια εἶνε δύο κοινὸι ἔρωτευμένοι, οὐδὲ βλέπομεν εἰς τὰς πράξεις ἢ καὶ εἰς τοὺς λόγους των, τὴν συγγένειαν τῶν ψυχῶν των, καὶ τὴν ἄβυσσον, ἣτις χωρίζει τὴν ψυχὴν τῆς Κάκίας ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἄλκη. Ἡ ἀτυχὴς μάλιστα φράσις τῆς Ἀντιγόνης «ἀπὸ τῆ στιγμῆ πού ἄρχισες νὰ τὸν λατρεύῃς (τὸν Ἄλκη) καὶ νὰ εἶσαι εὐτυχὴς μὲ τὸ γάμου σου» σκοτίζει ἔτι μᾶλλον τὰ πράγματα: διότι ἂν ὑπῆρχε φυσικὴ δυσαρμονία, αὕτη ὑπῆρχεν ἀνεκαθεν, καὶ ἡ Κάκια θὰ τὴν ἠσθάνθη ἀπὸ τῶν πρώτων περιπτύξεων τοῦ συζύγου της: ἂν δὲ τὸ πάθημα τοῦ Ἄλκη προῆλθεν διότι *qui va à la chasse perd sa place*, καὶ ὁ Κρίτων τὸν ἀντικατέστησε διότι ἐκεῖνος ἐχάνετο μὲ τὰ σχέδιά του, τότε τὸ ὅλον δράμα κρημνίζεται ἐκ βάθρων. Αὐτὸς ὁ διανοητικὸς ἐγωπαθὴς ὁ κυριευμένος ἀπὸ τὸν δαίμονα τῶν γραμμῶν, ὁ *κατατηξίτεχνος*, ὅπως ὀνομάζει ὁ Πausanias τὸν Καλλιμάχον, τὸν διάσημον ἐφευρετὴν τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου, πρεσβύτερον ἀδελφὸν τοῦ Ἄλκη ἐν ἀγωνίᾳ, πῶς παρὰ τὸ πάθος τῶν σχεδίων, τὸ ἀποσβέσαν μὲ τὴν ἀποκλειστικὴν τυραννίαν του ἐπὶ ἐν ἔτῃ, πᾶσαν ἀνάγκην ἔρωτος, κατορθώνει νὰ διατηρῇ ὅλον τὸ πῦρ τῆς καρδίας, τὸ ὁποῖον ἐκσπᾷ αἰφνιδίως καὶ πυρπολεῖ τὴν ὑπαρξίν του; Ἄντιρρησιν ἔχω ἀκόμη καὶ κατὰ τῆς πεισματώδους ἰδεοληψίας τοῦ Ἄλκη περὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ἄλλων καὶ τῆς ὀλοσχεροῦς ἀποναρκώσεως δι' ἑαυτὸν τῆς κατ' ἐξοχὴν ὁμερφύ-

του ταύτης ανάγκης, και κατά τῆς ἀφελοῦς
περὶ τιμιότητος ἰδέας τῶν δύο ἐρωτευμένων
«εἴμεθα τίμιοι και θὰ μείνωμεν» οἵτινες δὲν
μαντεύουν ὅτι ὑπάρχουν συμπεριπτύξεις ψυ-
χῶν, αἵτινες ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν συνείδησιν
δὲν ἔχουν πλέον ἀνάγκην τῆς συμπλοκῆς τῆς
σαρκὸς διὰ τὰ εἶνε ἀνόσιοι. . .

*
* *

Ἡ σκηνοθεσία και ἡ διακόσμησις τῆς σκηνῆς
και ἡ ὑπόκρισις, ἐξάαιρετοι, συνετέλεσαν παρὰ
πολὺ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου· ὁ Παυλῆς
ἀληθῆς *bon vivant*. Ὁ Ἄλκις ἔφερε φυσικῶς
ὄλην τὴν ὑπερκόπωσιν τῶν νεύρων και τῆς
ὑποβοσκούσης ψυχικῆς τηκεδόνο· ἡ δεσποινὶς
Ξανθάκη μὲ τὴν λιγωμένην περιπάθειάν της
και τὴν κουρασμένην χάριν τῆς ὄντοότητός της
ἠσθητοποίησε μίαν Κάκιαν ἀσυνήθους ἀβρό-
τητος, πλήρη ἀπαλοῦ σκιδόφωτος και ποιητικῆς
θαμβότητος. Ὁ Κρίτων δὲν μοῦ ἐφάνη ὅτι
εἶχε τόσην συγγένειαν ψυχῆς πρὸς τὴν φίλην
του, ὅσην ἤθελε ὁ συγγραφεὺς· διὰ τοῦτο
καθ' ὄλην τὴν παράστασιν ἔτρεμα μήπως τὸ
παρατηρήσῃ και ἡ Κάκια και παγώσουν ἔξαφνα
τὰ φιλήματα ἐπὶ τῶν χειλέων της.

Α. Π. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ